

GRIGORE POPIȚI, PERSONALITATE A LITERELOR ȘI A VIEȚII CULTURALE DIN BANAT

Dumitru Vlăduț

Cuvinte-cheie: Arhivele Statului, „Altarul cărții”, publicistică, modernism, folclor

Grigore Popiți, poet original și animator de seamă al vieții literare și culturale din Banatul interbelic, face parte din generația de scriitori prin care literatura din această parte a țării a ieșit din cadrele unui tiranic particularism local, preocupat a surprinde, cu orice preț, specificul bănățean¹, integrându-te în orizontul literaturii române din anii '30 ai secolului trecut, marcat de atâtea îndrăznețe sincronizări cu universalitatea.

Născut în localitatea Pătaș de pe Valea Almăjului ca fiu de țărani pentru care păstoritul constituia o ocupație esențială, Grigore Popiți a practicat el însuși această îndeletnicire încă de la vârsta de șase ani și apoi în timpul vacanțelor școlare. La începutul volumului său de memorialistică *Pe cărările tinereții*, el scria: „Mă veți crede sau ba, eu vă spun, însă, că, departe de tot, în vremea trecută a satului meu natal, Pătaș de pe Valea Almăjului, am devenit păcurar la vârsta de șase ani. Nu la cine știe ce turmă, ci atât cât să mi se potrivească și ca vârstă și ca statură. Mieii oprți de prăsilă, pentru înțărcat, erau luați de la oi, vreo patrusprezece-cinsprezece mieluți și doi-trei berbeci. Aceasta era «turma» cu care mă încredinșaseră ai mei, cu ea urcam dimineața pe Tâlvă și-o pășteam până când începea soarele să-și arate puterea către prânz, silind mieii să-și vâre botișoarele umede unii într-alții în căutare de umbră” (CT, 11).

După primele două clase primare în satul natal, s-a înscris în clasa a III-a la Bozovici, unde a terminat și gimnaziul. Studiile liceale le-a urmat între 1916 și 1920 la cea mai apropiată școală românească de acest fel de localitatea sa, și anume Institutul Pedagogic Ortodox Român din Caransebeș. A activat apoi ca profesor (1920-1929) la Școala de elevi meseriași CFR Timișoara, iar în 1929 a intrat ca locotenent la Regimentul 5 de Vânători din Timișoara. În 1942 era mutat la București la Marele Stat Major al Armatei, de unde va reveni în Timișoara în 1947, cu sarcina de a organiza Arhivele Statului de aici, devenind directorul regionalei Banat a acestora. Munca de organizare îl absorbea complet, el începând practic de la zero. Mai avusese preocupări de acest fel timp de șase ani începând cu 1932. În acel an, N.Iorga descoperea la Fabrica Militară de Pâine arhiva rămasă de la armata austriacă, arhivă ce conținea acte începând cu 1718, după scoaterea turcilor din Banat. Prin Marele Stat Major, ilustrul istoric lua măsuri de ordonare a acesteia. Grigore Popiți

¹ Vezi Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, Editura Facla, 1976, p. 61 și urm.

a fost desemnat cu aranjarea ei, considerându-se că fusese profesor de istorie, era cunoscător de limbi străine și se afirmase și ca scriitor.

Activitatea de ani maturi al vieții literare bănățene se conturează din 1933. În acel an, la București și în alte orașe ale țării se sărbătorea „Săptămâna Cărții”. Prin intermediul sucursalei Timișoara a librăriei „Cartea Românească” din București se reuniau, în luna mai, forțele literare timișorene spre a sărbători „Săptămâna Cărții”, avea loc o expoziție de carte în foaierea teatrului cu volume ale scriitorilor din toată țara și prima șezătoare literară cu energii locale. Se lua atunci și decizia înființării „Asociației Scriitorilor Români din Banat «Altarul Cărții»”, rezultând doar fondarea cenaclului cu numele „Altarul Cărții”. De la bun început, Gr. Popiți a fost ales secretar al cenaclului amintit.

Constituirea Societății Scriitorilor Români din Banat devenea o realitate prin adunarea generală din 26 iunie 1936, în urma căreia președintele ales era Volbură Poiană- Năsturaș, ofițer și poet, autor de literatură dedicată tineretului școlar îndeosebi prin romanul *Din stejar stejar răsare*, iar secretar, Grigore Popiți. Din propriile-i mărturii, reiese că ar fi participat chiar la alcătuirea statutului asociației, alături de Ilie Ienea, redactorul principal al documentului, jurist de formație, autorul romanului utopic *Ard luminile-n Vitol* (1938). Scopul acesteia consta în „gruparea, protejarea și selecționarea scriitorilor români din Banat în scopul promovării culturii românești în general și a literaturii în special” (CT, 51), iar mijloacele de atingere ar fi fost : „Șezători literare, intime și cu public, conferințe, crearea unei case de editură, acordarea de premii, ajutoare și burse, crearea unei case de odihnă a scriitorilor într-o localitate din Banat, înființarea și administrarea oricărei întreprinderi (teatru, cinematograf, librărie, radio etc.) compatibile cu demnitatea asociației și care îi puteau mări fondurile” (CT, 52-53).

Asociația a reușit să se constituie, în ciuda unei dificultăți reale: statutul prevedea existența a cel puțin 30 de membrii fondatori, iar, în tot Banatul, nu exista pe atunci acest număr de scriitori. Cum statutul nu preciza expres că membrii fondatori trebuie să fie neapărat și scriitori, au fost invitate, la constituirea asociației, și personalități din domeniul artistico-cultural, ce aveau legături directe cu literatura: Sabin Drăgoi, Ioachim Miloia, Romul Ladea, Catul Bogdan ș.a.² În comitetul ales în 1938, în adunarea generală, când președinte devenea C. Miu-Lerca și în cel din 1941, când noul președinte era Virgil Birou, Grigore Popiți era ales vicepreședinte. Activitatea asociației a început să fie tot mai apreciată în țară de scriitorii cunoscuți: I. Agârbiceanu, I. Minulescu, Aron Cotruș, Al. Cazaban ș.a., care au și participat la șezătorile organizate aici. Despre răsunetul ei, Grigore Popiți va spune, mai târziu, într-un interviu acordat lui Petru Novac Dolângă: „Am început să fim publicați tot mai des în reviste bucureștene și chiar trecuți în antologii”³. Creația lor a început să fie mai atent receptată de criticii consacrați din capitală. O antologie faimoasă, numită

² Apud Petru Novac Dolângă, *Mărturisiri și repere*. Prefață de Cornel Ungureanu, Timișoara, Editura Facla, 1980, p. 132.

³ Vezi asupra unor date privind constituirea cenaclului „Altarul Cărții” și Asociației Scriitorilor Români din Banat *Ibidem*, p. 33 și urm.; Aurel Turcuș, *Din viața literară Interbelică. Mărturii ale lui Aurel Contrea*, în „Coloana infinitului”, VIII, 2005, nr. 55, p. 40-42; Cornel Ungureanu, *Provincia cărturarilor (IV). Momente aniversare*, în „Orizont”, XX, 2008, nr. 6, p. 6.

11 poeți bănățeni, apărută în 1942, la Editura Vrearea din Timișoara, cu ilustrații de Catul Bogdan, alcătuită de Ion Stoia Udrea, care îl includea și pe Grigore Popiți, atrăgea imediat atenția lui Perpessicius. Pe lângă rezerve privind creația unor nume ale celor incluși, Perpessicius sublinia astfel meritele antologiei: „Și pentru a ne opri la antologia celor 11 poeți bănățeni, prezentați de dl. Ion Stoia Udrea, cată să spunem că și dacă sunt, ici și colo, îndeosebi la d-nii Constantin Miu-Lerca, Romulus Fabian și mai puțin la dl. Pavel Bellu, mai stăruitoare sau mai discrete infiltrații lexicale, ceea ce dă unitate acestei culegeri este, odată cu realizările de astă râvnă statornică pentru valorile poetice permanente, al căror orizont trece cu mult dincolo de limitatul și tiranicul specific regional”⁴.

Un aspect mai puțin pus în evidență în legătură cu Gr. Popiți este fondarea, în 1925, a publicației „Românul”, cu subtitlul „Revista lunară pentru cultura și educația poporului român”. Revista apărea sub conducerea unui comitet, avându-l ca redactor-responsabil pe Grigore Popiți, coperta fiind concepută de Ioachim Miloia.

A fost o revistă cu apariție efemeră în peisajul publicisticii bănățene.

În programul revistei, intitulat *Cuvânt înainte* și semnat *Românul*, redactorii își arată îngrijorarea față de apariția unei bogate prese și literaturi străine de tradițiile, spiritul și idealul național românesc: „Nicăieri în lume nu înflorește mai bine și mai prielnic o gazetărie și o literatură streină în limbă și în sentiment, ca la noi. Nicăieri în lume nu-și pot exercita meseria pirații și braconierii scrisului, ca la noi.

Nicăieri în lume nu vom găsi o gazetărie și o literatură, în limba și literatura țării, care să-și bată joc de tot ce avem în țară, ca la noi (...). Vedem zilnic străini de națiunea și tradițiile noastre și înstrăinați, puși inconștient sau de bună credință în serviciul unor interese dușmănoase statului și națiunii române.”

Acest scris răspândește idei „cari otrăvesc sufletul românului, îl dezorientează” sub masca ideii generoase de libertate a presei ce se dovedește însă „o frază sunătoare, sub masca căreia oricare mângale-hârtie, fără răspundere poate arunca cu noroi în jurul lui-fără nici o sancțiune”.

O națiune – atrag atenția redactorii – se menține însă „dacă își va dezvolta cultura sa proprie națională, își va păstra cu sfințenie tradițiile și va ști să se folosească de învățăturile istoriei”. Ei își propun de aceea să lupte prin scris pentru consolidarea spiritului național românesc, acesta fiind și scopul fondării publicației: „Vom lupta pentru consolidarea națională și dezvoltarea spiritului de solidaritate națională. În acest scop am înființat revista aceasta, învingând toate greutatea și piedicile cari ni s-au opus”. Redactorii fac apel la cărturarii satelor să lupte pentru extirparea manifestărilor străine de spiritul național românesc și să contribuie la ridicarea nivelului de cultură al poporului, căci „Biserica și școala e unica forță care ar mai putea ajuta cu ceva ca poporul să dea mai multă hrană bietului suflet ce moare în întunecime”. Realizarea idealului cultural ar rezolva, cred ei, absolut totul: „Realizând scopul cultural, toate celelalte de la sine vor urma (...). Unde lipsește

⁴ Perpessicius, *Opere*, 9. *Mențiuni critice*, București, Editura Minerva, 1979, p. 460-470.

cultura și credința în Dumnezeu, acolo totul se nimicește”. Redactorii mai solicită cărturarilor satelor colaborări la publicație și ajutor în răspândirea ei printre țărani.

Între anii 1942 și 1947, când a fost mutat la București, nu a mai putut desfășura activitate literară în Timișoara, participând însă, după propriile-i mărturii, la acțiuni de acest gen în capitală, alături de Ovidiu Papadima, Petru Comarnescu, Vasile Netea, Gabriel Țepelea, Traian Chelariu, Mihail Chirnoagă, Ioana Postelnicu. Tot în acei ani colaborează în istoriografie cu Const. C. Giurescu, I. D. Suci și I. Ionescu.

Revenit, în 1947, în Timișoara, în paralel cu munca de organizare a Arhivelor Statului, este membru activ al Cenaclului Flacăra care reunea scriitori români, germani, maghiari. În 1949, ia parte activă la înființarea, în Timișoara, a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., a revistei „Scrisul bănățean”. În numărul 1, din august 1949, al nou înființatei publicații, sub pseudonimul Sebastian Crăciunescu, era prezent cu două traduceri de poezie din limba maghiară: prima avea titlul *Mă chinuie un gând* de Petöfi Sandor, iar cealaltă, *Cântec pentru noua locuință*, era scrisă în spiritul proletcultismului vremii, aparținând scriitorului maghiar din România, Ernyes Lászlo. Va reveni în numărul 4, din august 1951, cu o poezie din propria-i creație, *Ciobanul cântă*. Rememorând anii petrecuți la această revistă, el scria în volumul de memorialistică amintit: „mă încercă bucuria de a fi fost tot timpul colaborator și prieten al acestei publicații, prima din Banat cu o viață atât de lungă și fecundă, cu perspective atât de deosebite” (CT, 56).

A debutat cu publicistică în 1920, în „Banatul românesc” (Timișoara), cu articolul *Zile mari*, consacrat aniversării Unirii, iar cu poezie, în anul următor, în „Cronica ilustrată” (Timișoara). Încercând să descoperim colaborările lui Gr. Popiți la „Cronica ilustrată” din Timișoara, i-am identificat poezia *Lasă-mă*, apărută în nr. 2, din 1923. Este o poezie erotică în versuri libere, semnată Gr. P.:

„Lasă-mă să te iubesc / Ca focul nebunului strâns în lanțuri; / Să știu că numai eu strivesc / În umbra ta / Muguri de rug aprins. // Lasă-mă să sorb în liniște / Stropii paharului de văpăi / Ei viață sunt când mâna ta / Îi culege / Din flacăra iubirii melenchise / Și mi-i aruncă / Lasă-mă să fiu stăpân / În raiul chinurilor / Unde sunt singur, / Aruncat de tine / Și rățăcesc sângerat de / Spinii trandafirilor”.

Din 1922, vor urma colaborări la reviste bucureștene, precum „Flacăra”, „Lumea copiilor” și, îndeosebi, la „Universul literar”, unde era publicat prin grija lui Camil Petrescu, pe care îl cunoscuse la Timișoara și pe care îl aprecia mult. Despre satisfacția sufletească produsă de colaborarea la „Universul literar” va scrie ulterior: „A fost pentru mine o adevărată încurajare să colaborez alături de Camil Petrescu, de Mihail Sebastian și de alții după ce debutasem în septembrie 1922 în revista bucureșteană «Flacăra» în apropiere de numele lui Perpessicius” (CT, 42-43).

Mari bucurii interioare i-au procurat, de asemenea, aparițiile sale în „Banatul”, unde, din solidaritate cu bănățenii, publicau G. Călinescu, E. Lovinescu, Lucian Blaga, Aron Cotruș, Tudor Arghezi ș.a.

A mai colaborat de asemenea la „Revista Fundațiilor Regale”, „Vrearea”, „Luceafărul”, „Vasiova” (Oravița), „Suflet nou” (Comloșu Mare), „Înnoirea” (Arad), „Fruncea”, „Granița”, „Vestul”, „România militară”, „Viața literară”.

Editorial, debuta, în 1932, cu volumul de poezie *Glasul sufletului și al trupului*. Îi vor urma încă trei volume de poezie: *Cântece din fluier*, I. *Cântece din fluier*, II, Timișoara, 1944 și *Dragoste*, cu gravuri de Catul Bogdan, Timișoara, 1945. În 1969, apărea o antologie din creația sa poetică, având o frumoasă prefață, semnată de Ovidiu Papadima. Cu un an înaintea morții, în 1979, apărea, la Editura timișoreană Facla, volumul de memorialistică *Pe cărările tinereții*, prefațat de Mircea Șerbănescu⁵.

Volumul de debut amintit, *Glasul sufletului și al trupului*, oscila între simbolism și modernism, dar păstra încă unele elemente ce aparțineau recuzitei romantice⁶.

De simbolism ținea prezența corbilor ca simbol al morții în descrierile consacrate sfârșitului iernii, precum în această strofă din poezia *Mărțișor*: „Pământul plânge-nviorat / Cu lacrimi mari ce udă totul, / Iar corbii croncănesc prohodul / La groapa iernii” (GST).

Sau în acelea ale propriei prăbușiri și lunecării spre thanatic, dominate de invazia negrului:

„Negrul fâlfaie în zare, / Greul sufletul mi-l mână, / Corbii-i văd, că se-ndeam-nă / 'N lumea mea / Ca să-mi dea / Cea din urmă sărutare” (GST, 27).

Peisajul asfințitului soarelui era surprins în tonuri violente în manieră bacoviană:

„Azi iar urlă câinii / Și cerul / Brăzdează violetul asfințitului / Cu sânge închegat / Codrul / Răsună de vaiete lugubre / Dar cine-l aude” (GST, 58).

Tot de simbolism ținea afectarea tristeții prin care chipul „trist și abătut” era împodobit cu „flori macabre lac de trandafiri” (GST,60) ori a durerii interioare pe fondul peisajului dezolant autumnal, sursă a disoluției interioare:

„Plâng că mă chinuie toamna, / Doamna distrugerii, / Pământul se zvârcolește, / Ca o femeie goală / Și-i râde-n față / Ca o răscoală, / Toamna. / Îmi înăbușe cu ghiare reci / Dorurile calde, sălbatic / Darurile unei vieți îngropate / Pe veci” (GST, 60-61).

În linia simbolismului bacovian se înscria și pregnarea cadrului citadin și campestru cu însemnele morții:

⁵ Vezi asupra unor date privind biografia lui Grigore Popiți : Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*. Ediție anastatică, București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 681; Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*. Ediția a doua revizuită și adăugită, București, Editura Albatros, 1977, p. 449; Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, vol. II, Timișoara, Editura Facla, 1989, p. 38; Gheorghe Luchescu, *Din galeria personalităților timișene*, Lugoj, Editura Dacia Nova, 1996, p. 231-232; Victoria I. Bite, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș-Severin*. Concepție, coordonare și prefață de Nicolae Sârbu. Postfață de Gheorghe Jurma, Reșița, Editura Timpul, 1998, p. 220; *Dicționarul scriitorilor români*. M-Q. Coordonare și revizie: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2001, p. 849; *Dicționar al scriitorilor din Banat*. Coordonare generală și revizie: Alexandru Ruja, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 601; *Dicționarul general al literaturii române, P/R*. Coordonator general: Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p. 379.

⁶ Vezi Ovidiu Papadima, *Un cântăreț al munților Banatului*, prefață la Grigore Popiți, *Cântece din fluier*, București, Editura Pentru Literatură, 1968, p. 8.

„Miros de mort se simte / În orașe, / Pe dealuri / Și câmpii mănoase, / Prin birturi / Bordeie” (GST,22).

Încadrabile modernismului erau versurile de revoltă împotriva divinității, acuzată de a fi complice la răul din lume, de a masca păcatele ei din poezia *Glas de răzvrătit* :

„Cel mai înțelept te ține lumea, / Doamne (...) / Tu se zice că știi toate cele petrecute, / Atunci / Cum de ne cernești lumina / Să ascunzi în întuneric / Forfoteala de păcate? // N-o cernești / Că ești / Complice / La tot răul ce se face” (GST,16-17) ca și cele de redare a sentimentului atotputerniciei venite din imaginata ipostază de profet al vremurilor din poezia *Glas de zeu* :

„Trec biruitor prin univers. / Toată lumea se închină / La crucea mea: / Unii se închină lutului fără viață, / Alții credinței atât de înalte / Că nu o poate înțelege / Nime” (GST, 19).

Prelungiri ale romantismului în primul volum se observau îndeosebi în poezia erotică, unde femeia apărea ca o sumă de antinomii, fiind *demon* și *inger* în același timp, pendulare continuă între *iad* și *cer*, erosul reunea suferința și voluptatea într-o *coincidentia oppositorum*, iar fericirea venea din trăirile suferințelor :

„Spune-mi că ești: demon, inger, / Ești aieva, ești nălucă? / Vecinic stai și-n veci pe ducă / Către iad și către cer. / Tu din dragoste scoți anii, / Din durere scoți amarul, / Tu-n infern clădești altarul / Fericirii și-i faci dani” (GST, 45).

Ochii iubitei plecate creează în același timp suferință și voluptate a adorației, sunt un „mister divin”, procură seninătate în chiar întunericul produs, iar protagonistul, îndrăgostit, elogiază tocmai acest întuneric, ce constituie sursa luminozității :

„Cu negrul lor potopitor / Îneacă totul ce-i senin (...) // La negru, nu la alb mă-nchin! / Și negrul vecinic e-un izvor / De vii lumini. Să-i văd mi-e dor, / Dar ei în cale-mi nu mai vin” (GST, 34-35).

Plecarea iubitei, așteptarea produc de asemenea suferințe acute, ca și decizia morții anunțate printr-un „răvaș trist”:

„Azi plec... Și-mi duc și dorul tău. // Pământu-i trist și ceru-i trist / Și-i trist răvașul ce ți-l scriu, / De ce-am trăit de-a fost să fiu / În chinuri frate bun cu Crist?!// Nici azi nu vii...De ce te-ai dus?” (GST, 38-39).

Dănuirea imaginii femeii este rezultatul artei poetice a protagonistului, a creației acesteia ivite „Din spuma mărilor, / Din șopotul izvoarelor, / Din lumina soarelui / Din miezul pământului” (GST, 64).

Determinând în același timp și căderea în veșnică supunere a acestuia.

În descendența lui Eminescu, din care răzbat unele toposuri, vocabule și sintagme, Grigore Popiți scrie și versuri, unde iubirea apare ca izvor al eternității, într-o tonalitate mai luminoasă, precum în poezia *Iubire nouă*:

„Ci lasă-ți genele să soarbă-n ele / Potop păgân de patimi ne-nțelese / Și-ascultă, ascultă-ntruna cum se țese / Iubire nouă-nchisă-n zid de stele” (GST,41).

Din obstinația de a se situa în perimetrul modernismului prin versul liber, prin unele vocabule neologice, precum *eul*, *narcotic*, *ateu* ș.a., în redarea caracterului

devastator al iubirii rezultau, însă, și versuri plate artistic, cu destule locuri comune cu asocieri nefericite: „Săgețile ochilor tăi criminali / Mai adânci decât fundul oceanului, / Mai negri decât păcatele iadului / Mai misterioși decât vuietul codrului / Mi s-au înfipt / În carne / În oase / În sânge / Și cu vârful lor otrăvit / Tot eul mi l-ai răscolit / Tartarul mi l-ai aruncat în suflet / Chinurile îmi sfășie puterile / Secatu-mi-au toate vrerile / Cu încăpățănare de ateu / Abia îmi strecori în sufletul torturat / Câte un strop narcotic / De iubire” (GST,43).

Prin ultima dintre cele patru secțiuni ale volumului de debut, Grigore Popiți anunța poezia vieții păstorești care va marca fizionomia întregii sale lirici, ce se află îndeosebi în cele două volume din *Cântece din fluier*. De altfel, recenzând antologia amintită a lui Ion Stoia Udrea din 1942, Perpessicius remarcă: „Poezia d-lui Grigore Popiți e închinată pare-se, mai mult codrului și vieții păstorești”⁷. El a devenit poetul universului păstoresc înainte de toate, caracterizat prin simplitate, gingășie, puritate. În chiar ultima poezie din volumul de debut, *Cântec de cioban*, el elogia existența sui-generis a păstorului, legată de elementele naturii și petrecută în izolare:

„Cine-ndură cu răbdare / Focul verii, sloi de gheață? / Și de codrul plin de fiare / Cine-și leagă a sa viață? / Cine dorul și-sufocă / Și-l închide-n piept să coacă?” (GST,75).

Într-o altă poezie, *Ciobanul*, consemnează la început imagini agreste, ce se impun prin calmul și puritatea tonului :

„...ostenit de tunsul oilor / Se trânteste la umbra unui fag / Și pe ele le lasă-n voia lor. // Dar oile se zăpușesc pe rând / Pe lângă el / Și rumegă / De pare că ar măcina un gând” (GST,72).

Într-o altă poezie, intitulată *Revedere*, cu marcate note autobiografice, consemnează melancolic reîntoarcerea după câțiva ani în mijlocul propriei turme, evocă nostalgic comportamentul unor oi îndrăgite, de care va vorbi mai târziu și în volumul de memorialistică amintit.

În *Napraor*, poezie care atrăgea în mod deosebit atenția lui Perpessicius, surprinde unele elemente păgâne ale ritualurilor ciobănești la venirea primăverii :

„Matroane de lege păgână / Cu bițe-n mocirlă muiate, / De spinii din crâng pieptănate / Își poartă iubirea spre stână” (CF, 1968, 15).

Criticul spunea, în legătură cu această poezie, că „tema din *Napraor* ar putea sluji de punct de plecare unei mai vaste poeme în care geniul speciei și al multiplicării turmelor să fie evocat în accentele unui adevărat «carmen priapeum» (...). Și ar fi cu atât mai interesant, cu cât elementele păgânești ale folclorului păstoresc n-au mai cunoscut de la magnifica poemă *Alion ciobanul* de Ovid Densușianu, vreo altă afirmare”⁸.

⁷ Perpessicius, *op. cit.*, p. 467; Cf. și Nicolae Țirioi, *op. cit.*, p. 68; *Dicționarul scriitorilor români*. M-Q. Coordonare și revizie: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2001, p. 849; *Dicționar al scriitorilor din Banat*. Coordonare generală și revizie: Alexandru Ruja, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 601.

⁸ Perpessicius, *op. cit.*, p. 467-468.

În *Glăsu de cioban*, cel ce trăiește „În codrul des, ferit de legi” (GST,70) își face singur însă dreptatea, ignorând normele atunci când este trădat în iubire:

„Iar tu, aleasa când a vrut / Să facă altuia-așternut, / Cu drept, făr’ pravili să descoși / Ai ogoit-o-n cimitir / Lângă strămoși” (GST, 71).

Aceasta, întrucât și „Și Domnul nimicește- ades / Iubiții ce din lege-i ies” (GST,71).

Sunetele cele mai pure ale acestei lirici au fost însă identificate de critică⁹ în acele „cântece din fluier” propriu-zise, unde tema dominantă era erosul pastoral, tratat cu mijloacele poeziei folclorice. În ordinea creației ele erau scrise înaintea celor moderniste, publicate în 1932, în volumul de debut *Glăsul sufletului și al trupului*. În interviul acordat lui Petru Novac Dolângă, la observația acestuia că primele poezii publicate au fost moderniste, Grigore Popiți răspundea: „Cele publicate, da, pentru că la început m-a răpit și pe mine poezia modernistă, însă primele poezii le-am scris în forma populară. Nu sub influența poeziei populare pe care nu o cunoșteam, ci sub influența cântecelor populare! Melodiile le cunoșteam, le cântam păzind vitele, dar nu știam cuvinte. Ca să pot cânta, mi-am făcut eu texte, la vârsta de vreo 12 ani. Foarte multe din poeziile mele, aș putea spune cele mai bune, sunt apropiate de poezia populară”¹⁰.

În versuri simple, care fac apel la motivele populare, aflăm despre călătoria partenerului pornit „vârtej nebun” întru mărturisirea sentimentului iubirii, devenit și el „focul inimii”, ca și în creația folclorică:

„Flori din visurile mele / Am legat în cununele / Și-am pornit, vârtej nebun, / Focul inimii să-ți spun. // Dar pe lungă mea cărare / M-am pierdut în depărtare. / Zori de zi în drum m-au prins, / Floricelele s-au stins” (CF, 1968, 22).

Într-un alt cântec de acest gen, călătoria protagonistului spre locul iubirii are ca fundal cadrul natural nocturn al codrului, cufundat în bezna desăvârșită, populat cu o seamă de duhuri și ființe, eresurile și mitologia populară:

„Noaptea-și chinuie- ntre stânci / Văicăreli de negri țânci. / Nici un glas de cucuvaie / Bezna codrului n-o taie (...) / Și tot vin, mândruțo, vin, / Dor sălbatic să-ți închin, / Când strigoii cu oase sure / Râd cu hohote-n pădure” (CF, 1935).

În toate aceste cântece, dorul, sentimentul sufletesc complex, devine motiv dominant, însoțind în permanență protagonistul poetic. El poate fi dorință de împlinire a iubirii, căpătând ipostaza „dorului sălbatic”, precum în versurile ultime citate, așteptare înfrigurată a iubitei la finele zilei la stână („Te-aștept aprins și azi de dor”), în cinstea venirii căreia va sacrifica „mielul cel mai gras”, sosire urmată de iubirea văzută ca sorbire ucigătoare a „dogoarei” trupului, precum în poezia intitulată *Dor*:

„Te-aștept să sorb ucigător / Dogoarea ce țâșnește-n plin / Din trupul tău. Și să mă-nchin: / «Mărire celui ce-a lăsat / Iubirea stoarsă de păcat»” (CF,1968, 75).

⁹ Cf. de pildă Dumitru Micu, Gr. Popiți: „Cântece din fluier, în „Gazeta literară”, an XV, 1968, nr. 21 (812), p. 2; Nicolae Țirioi, *op. cit.* p. 68.

¹⁰ Apud Petru Novac Dolângă, *op. cit.*, p.126.

El este, în alte „cântece din fluier” nostalgie, durere, freamăt sufletesc în peisajul muntos („Că ți-e dorul tău ca mine/ Freamăt în poieni alpine” – CF, 1968, 23) sau frământare interioară pentru iubită, exteriorizată prin cântare, așa cum se întâmplă în cel de al VI-lea din *Cântece*, din antologia din 1968. În acesta din urmă, cadrul alpin al Semenicultului, unde este imaginată cântarea păcurarului, este însuflețit prin mijlocul poetic vechi al personificării, metaforele sunt cele simple, selectate din imaginarul folcloric, iar metrul scurt, de cinci sau, uneori, șase silabe, împrumută ceva din înfățișarea versului popular. Rezultatele sunt acele stilizări miniaturale grațioase ale descripțiilor, observate și de Dumitru Micu, în articolul citat:

„Chiot de voinic / Sus pe Semenice / Zărite-nfloresc, / Florile vorbesc / Peșteri amuțesc, / Ciute chicotesc, / Păcurarul cântă // Dorul și-l frământă / Pentru mândra lui, / Floarea codrului, / Pentru țara lui, / Sora soarelui” (CF, 1968, 27).

Într-un alt cântec, *A plecat bădița sus*, scris tot în maniera populară, dorul însoțește pe păcurarul plecat la stâna din vârful muntelui, iar doinele, cântate din fluier, pregnează elementele bucolice grațioase ale cadrului natural. Este poate cea mai reușită poezie pastorală a lui Grigore Popiți dintre cântecele sale propriu-zise din fluier:

„A plecat bădița sus, / Sus în stână și mi-a spus, / Că-mi ia dragostea cu dor/
Până-n vârful munților. // A plecat cu dorul lui / Pe cărarea vântului. / Iarba grasă unde-o fi / Acolo va poposi. // În adânc de codru des, / Ciute la izvor când ies, / Fluierul cu doinele / Mângâie poienele” (CF, 1968, 67).

În legătură directă cu lirica pastorală e poezia naturii, ieșită din impresiile lăsate de contactul cu natura în anii copilăriei și ai adolescenței. În volumul de memorialistică *Pe cărările tinereții*, el evoca, nostalgic, caracterul eminent poetic al naturii din locurile natale de pe Valea Almăjului, puternicul impuls al acesteia pentru lirica sa: „Eram al lor, al locurilor și al viețuitoarelor, al oamenilor și al luminii, eram pentru totdeauna parte din întreg (...). Multe poezii am scris păzind oile pe dealuri, imaginând idile sub stele și coroane de fagi și de stejari (...). Frumos cădea noaptea pe dealurile noastre! Atât de frumoasă în eternitatea ei, natura înconjură zbuciumata noastră existență cu o măreție pe care o păstrez temeinic așezată în sentimentele mele, în ceea ce am realizat mânuind condeiul. Aici la Lodovița am cunoscut acea față a naturii pe care o păstrez ca pe o comoară și am picurat-o apoi în tot ce am scris (...). Nu pot uita violetul intens al asfințitului, brăzdat cu «sânge închegat», imagine tulburătoare de amurg, împluternicită de credințele populare cu puteri prevestitoare de vreme. Apoi venea întunericul. Stelele și luna-când era senin. Dar și nopți de catran, fără o geană de lumină de nicăieri, potrivite pentru temeri și superstiții. Pentru mine totul era poezie, ridicându-se din pământ și din plante ca un abur care-mi tulbura inima și ochii. Pădurea era aproape. Trăiam în ea. Îi luam cu mine departe în vreme gorunii, ca să pot da glas simțămintelor fierbinți ale dragostei (...).

Am respirat cu nesaț simplitatea și frumusețea locurilor natale, astăzi atât de emoționat de gândurile necunoscute până la acea vreme de indiferență dintre copilărie și adolescență” (CT, 38-39).

El exemplifica prin versuri din poezia *Seară* din volumul *Glasul sufletului și al trupului* din 1932 sau din poezia *Pădurea chiotea*. Asemenea impresii, filtrate prin unda ușor nostalgică, au dat naștere unei lirici descriptive prin mijlocirea pastelului, referințele ușor vizibile fiind natura locurilor natale de pe Valea Almăjului și muntele Semenic. Acestuia din urmă îi consacră, de altfel, versuri de elogiere în poezia numită *Muntelui Semenic*: „Închinu-mă ție, bătrâne, / În pântec ai neagră comoară, / Argintul și aur se scaldă / În râuri cu strop de cristale” (CF, 1935).

El îi compune fizionomia prin surprinderea notelor proeminente ale peisajului hibernal:

„Pe culmi în restrîște de iarnă, / Pe pârții de duhuri umblate, / Colindă și lupii și vântul / Și geru-n răsunset se frînge” (CF, 1935).

Nota distinctă e, însă, prezența ciobanului cântând din fluier, ca element permanent însoțitor:

„Ciobanii din fluier îți fură / De veacuri ascunsele taine. / Amantă ți-e luna sfioasă, / Când norii ți-o lasă în brațe” (CF, 1935).

Reîntoarcerea spre cadrul agrest al locurilor natale a determinat pe unii critici să-l apropie de Ion Pillat¹¹.

În tablouri, care nu vizează nicicând amploarea, ci mai degrabă concizia, el scrie o poezie a anotimpurilor sau a unor momente caracteristice care, alături de poezia vieții păstorești, constituie expresia sa artistică cea mai personalizată. Atent la elementul vizual și, mai ales, auditiv, Grigore Popiți surprinde momentul vital de izbucnire a vieții prin biruința primăverii și despărțirea decisivă de iarnă:

„Azi codru-și topește ghețarii, / Ruptura de ei să nu-i doară, / Și chiot virgin înfioară, / Și fagii moșnegii, și stejarii // «Ha-ho»-ul vieții se zbate / «Ha-ho»-ul sălbatec. Și fiare, / Cu urme de pradă în ghiare / Se-afundă-n desigurii uitate” (CF, 1968, 48).

În *Peisaj almăjan*, elementele dominante ale peisajului sunt cele vizuale în ipostaze ale staticului. Întreaga poezie e consacrată invaziei floralului și luminozității:

„Toată zarea-i numai floare / Țin cireșii-n brațe chite / Din surâsul primăverii / Dealul pare prins de soare” (CF, 1968, 16).

În scurte notații în *Amiazi* surprinde natura copleșită de secetă și căldură în timpul verii :

„De sub lepedea umbrită / Apa proaspăt izvorâtă / E clocită. // Și din zarea albăstruie / Trist cerșește-o prigoră / Ploaie, ploaie...” (CF, 1968, 50).

În *Furtună*, consemnează momente mai învolburate: sosirea furtunii „cu ropot de tobe păgâne” (CF, 1968, 56).

Tablouri tensionate, datorate, mai ales, evidențierii intensificării elementelor auditive pe fondul devitalizării cadrului vegetal, sunt conturate în cazul instalării definitive a toamnei:

„Lacrimi strânse-n vârf de munte / Peste frunze moale cad. / N-auziți cum se-nfiripă / Scâncet greu în crengi de brad? // Prin pădurea de schelete / Peste stânci și văgăuni, / Vântu-și suflă simfonia / Învățată din străbuni” (CF, 1968, 54).

¹¹ Cf. Ovidiu Papadima, *op. cit.*, p. 11.

Astfel de convulsii ale naturii din timpul toamnei nu par să aibă în această nouă etapă a scrisului său reverberații în plan sufletesc, atitudinea adoptată fiind mai degrabă aceea de contemplare, de neimplicare. Este o schimbare radicală de ton față de volumul de debut, *Glasul sufletului și al trupului*, din 1932, aflat în perimetrul modernismului, unde peisajul autumnal dezolant constituia și prilejul evidențierii durerii și disoluției interioare.

Iarna este asociată complet devitalizării vegetalului („Și de frig și codrul plânge” – CF, 1968, 57). Elementul obișnuit al acesteia este umbletul haitelor de lupi flămânzi echivalat cu teama și moartea:

„De pe plaiuri fără urme / Lupi flămânzi și-arată colții / Și în tremur frica morții / A-nghetat viața-n turme” (CF, 1968, 57).

Momentul acțiunii distructive a acestor carasiere, care situează natura sub semnul atotputerniciei morții, este acela al zorilor, când:

„Haita- ntreagă se-ndemână / Pe poteca neumblată. / Este ora blestemată / Steaua morții e stăpână...” (CF, 1968, 59).

În *Iarnă în codru*, vegetalul (brazi, stejari, fagi), mineralul (stânci) și animalierul (fiare) sunt situate în prima parte a poeziei sub zodia nemișcării desăvârșite, a cufundării în somn, accentuată de cel ce contemplă prin repetarea la începutul fiecărei terține a versului *a dormi* la indicativul prezent persoana a III-a plural. Auditiv, această primă parte are drept caracteristică tăcerea grea pe care protagonistul liric o reliefează prin procedeul reluării versului final al primei terține la finele celorlalte două: „Tăcere e, Tăcere tot mai grea” (CF, 1968, 60-61). Nemișcarea, liniștea și tăcerea sunt elementele acestui pastel al naturii silvestre statice din timpul iernii. Pe acest fond al naturii statice Grigore Popiți situează în a doua parte a poeziei intervenția elementului uman, acela al muncii încordate a stânenarilor:

„Se-nvârt securi, pădurea s-o dea jos / Căci stânenarii-ndemnuri noi își dau / Tăcerea plânge-n dinți de ferăstrău. // E huiet, huiet azi în codrul alb, / E luptă mare: crivăț, om, bușteni / Se-ntrec, tăcerea s-o îngroape-n vremi” (CF, 1968, 61).

În *Sfârșit de iarnă* notează consonanța interiorității cu aceea a ivirii impetuoase a vieții reprezentate de înflorirea ghiocelor:

„Fulgi de-a valma-ncep să cadă. / Inima? Neoprit șuvoi, / Arde, cheamă: soare, soare! // O ascultî? / Ghiociei-s toți în floare, / Albi și mulți” (CF, 1968, 63).

Grigore Popiți a avut aplecare și spre lirica socială care alcătuiește un sector important în ansamblul întregii sale creații. Poezia de acest fel era prezentă chiar în volumele sale din perioada interbelică. În *Ecou de veac* nota durerea pricinuită de nedreptățile vremii, de confuzia valorilor, de falsitatea unor atitudini:

„Ecou de veac îndurerat / Ecou de veac însingurat / Sărută cruci fără de criști / Și lacrimi strânse-n ochii triști” (CF, 1968, 45).

În volumul de debut *Glasul sufletului și al trupului*, în poezia *Banul* se lamenta de noua sclavie pe care vremurile moderne o instituie prin puterea unui nou zeu, banii, de atracția irezistibilă pe care acesta o exercită asupra tuturor celor „orbiți de patimi”: bărbați, femei, preoți, miniștri:

„Banal poartă-acum în slave / Oameni orbiți de patimi / Pe femei le face sclave, / Pe bărbați îi prinde-n jug / El aduce / Sărăcie și belșug” (GST, 1932, 14).

O individualitate pregnantă are poezia *Minerii* al cărei impuls este de aflat într-un eveniment social din istoria Banatului: revolta din 1733 a minerilor de aici datorată condițiilor proaste de salarizare și sărăciei. La începutul poeziei autorul așeza această prevenire: „În anul 1933 minerii din Banat au refuzat lucrul din cauza câștigului puțin. Purtătorul de cuvânt Marcu Țorna și agitatorii lui, Paul Dunea și Marcu Lupița au fost condamnați la muncă în lanțuri (Din Documentele Arhivelor Statului Timișoara)” (CF, 1968, 36).

Poezia imaginează discursul conducătorului răscoalei, Marcu Țorna, în cursul căruia înfățișează mulțimii revoltaților durerile sociale îndurate de-a lungul istoriei sub domnia sultanilor, cele prezente sub aceea a împăratului de la Viena, ca și îndemnul de a nu începe lucrul decât în cazul plății muncii :

„Destul! De foame și de boli / Ne mor părinți, soții, copii. / Simbria? Da, ne-ajunge-atât / Să punem cruci în morțării (...). // -Bebeci, nu vezi? În straița ta / Nu porți o coajă de mălai / Și trupul schilodit de munci, / Nici zdrențe să-l acoperi n-ai...” (CF, 1968, 37).

Finalul poeziei cuprinde ecoul discursului în rândul mulțimii pornite la revoltă:

„– Destul! – s-aude pe cărări / Pe drumul mare la răscruți, / Răsună-n murmur ne-ncetat / Pe unde te duci” (CF, 1968, 38).

Creația sa poetică se completează cu volumul de memorialistică *Pe cărările tinereții* publicat la vârsta de 79 de ani ce are multe valențe literare dublate de o valoare documentară. Sub raportul reconstituirii propriei existențe el privilegiază unele etape ale vieții ca și unele laturi ale activității. Lipsesc complet referirile la anii celui de al doilea război mondial, la aceia ai experienței sale în învățământ, ca să nu mai vorbim de aceia ai carierei militare. Elocvente în latura evocării literare rămân paginile din primele trei capitole (*Mă duc la școală, Ani la Caransebeș, La obârșia „Cântecelor din fluier”*) de reînviere a copilăriei și adolescenței încheiate odată cu terminarea cursurilor la Institutul Pedagogic Ortodox Român din Caransebeș. Reconstituirea se face sub semnul emoției și nostalgiei din perspectiva anilor scurși. Pagini de suflu literar sunt îndeosebi cele de evocare a naturii locurilor natale impregnate de intensă poezie: „Am respirat cu nesaț și frumusețea locurilor natale, astăzi atât de emoționat de gândurile necunoscute până la acea vreme de interferență dintre copilărie și adolescență. Erau ani de război, dar efluviiile firești vârstei se ridicau din adâncuri tainice, încântându-mă și amețindu-mă” (CT, 39).

Copilăria și adolescența se desfășoară pe două coordonate esențiale: aceea a muncilor rurale (păstorit în special) prestate în familia țărănească și cea așezată sub semnul instruirii școlare dificile datorită precarității mijloacelor materiale. Sub raport documentar aceste părți prezintă interes prin referirile la starea învățământului românesc în Imperiul Austro-Ungar și mai ales la evenimentele istorice decisive pentru românii de aici. Izbucnirea primului război, starea de spirit a populației

românești pe parcursul acestuia și înfăptuirea Marii Uniri din decembrie 1918. Există la adolescentul Grigore Popiți, aflat pe atunci la studii la Institutul Pedagogic Ortodox Român din Caransebeș un puternic freamăt al interiorității față de noul mers al istoriei, înfiorarea patriotică față de cauza românității : „Mărășești, Mărăști, Oituz! Nume ce începuseră să fie cunoscute de toată suflarea românească și care ne insufflau mândrie, altfel de mers față de cel de până acum! (...). Eram tânăr și trăiam intens tot ce însemna simțire și înnoire” (CT, 20, 27). Îl revoltă falsificarea istoriei românilor în linie roessleriană într-o conferință susținută de un profesor maghiar la Caransebeș, se înrolează voluntar în gărzile naționale și încearcă enorma bucurie la semnele prăbușirii Imperiului Austro-Ungar: „În curgerea timpului, am simțit cum se clătinau proptele unui edificiu imens, dar îmbătrânit și clădit pe baze șubrede. Scârțâitul osaturii oboșite se transmitea prin pocnituri de arme și chiuituri de bucurie. Imperiul habsburgic oscila neputincios în bătaia vremii, nemaiputându-și întârzia prăbușirea. Soldații părăseau fronturile de luptă. Cei mai mulți se îndreptau spre casă. Războiul se termina. Vânt de pace și înnoire cutreiera mult încercata Europă” (CT, 23).

Din iubirea sinceră față de trecut Grigore Popiți realizează în același al doilea capitol un istoric al Institutului Pedagogic Ortodox Român din Caransebeș începând cu fondarea lui în 1582 de Efreim Zăcan, evocă marile figuri culturale și religioase care au ilustrat acest așezământ și centrul cultural al Caransebeșului, ca și pe foștii săi profesori.

În al treilea capitol, pe lângă descrierea naturii poetice a locurilor natale, Grigore Popiți vorbește de puternicul impuls al acestora asupra liricii sale, aceste mărturisiri constituindu-se în pagini de adevărat jurnal de creație.

Capitolul următor, *Pagini răzlețe de istorie literară*, conține mărturii de prim ordin asupra vieții literare și culturale din Banatul interbelic ca și asupra unor evoluții ale acesteia în perioada imediată sfârșitului celui de al doilea război.

Răsunetul istoriei în conștiința sa se observă din plin și în capitolul *De vorbă cu străbunii* consacrat evocării marilor bărbați de pe Valea Almăjului care au conferit acesteia strălucire și au acționat în sensul ideii naționale. Motivul îl aflăm fără echivoc redat în aceste rânduri: „Dar mă simt dator față de memoria acestor bărbați, și fiindcă porniți din modestele sate almăjene ei s-au ridicat pe înalte trepte ale istoriei. Întreaga mea copilărie și tinerețe au stat sub semnul marelui lor model uman” (CT, 57).

Evocarea amintită se constituie în ocazie de a realiza largi incursiuni în istoria specifică a acestui ținut grăniceresc ce s-a bucurat de o anumită autonomie, istorie împletită cu aceea a întregii Transilvanii sau a României. Găsim, așadar, nume mai mult sau mai puțin sonore ale unor conducători militari originari din aceste locuri sau care au avut legătură cu acestea (Iacob Gârlișteanu, Iancu de Hunedoara, Pavel Chinezu, Colonelul Papilla, plutonierul Petru Cialma, generalul Traian Doda, locotenentul Moise Groza, generalul Dragalina ș.a.) precum și ale unor oameni de cultură (Eftimie Murgu, Constantin Diaconovici-Loga, Ion Sârbu).

Ultimul capitol, *Cu visul de mână*, este o descriere a mentalităților lumii rurale a ținutului, a obiceiurilor, folclorului literar și muzical, a dansurilor precum și a pitorescului aparte al naturii de aici. Nu e o simplă descriere geografică, ci una eminentă literară, străbătută de unda nostalgică a celui care, ajuns la anii senectuții, se reîntoarce în locurile copilăriei, adolescenței și tinereții: „Drumurile mă cheamă, plaiurile strigă după mine. Ca întotdeauna sunt fascinat de peisajul familiar, de formele modelate cu blândețe, de verdele risipit darnic pe toate culmile, pe toate ogașele, de cleanțurile sure sau de sonata alpină a sunetelor de băuțe ce răscolesc mulțimea de cascade ale Nerei, intercalându-se în vuietul misterios al codrului” (CT, 86). Grigore Popiți este însă atent spre finele acestui capitol și la starea actuală a locurilor, scriitorul fiind dublat de reporterul atent la schimbările intervenite¹².

Activitatea sa literară este dublată de aceea a istoricului riguros. Vorbind despre întâlnirea istoricului cu poetul, el spunea în volumul său de memorialistică *Pe cărările tinereții*: „Istoria și poezia s-au întâlnit adesea în activitatea mea, la fel ca și la alți scriitori din Banat, îndrăgostiți de plaiurile natale. Pasiunea mea pentru istorie nu m-a părăsit și nădăjduiesc că ea se reflectă și în această carte, unde retrăiesc momente de altădată, întorcându-mă pe cărările tinereții, în Valea Almăjului” (CT, 57).

În revistele literare a publicat de asemenea traduceri din Petöfi Sandor, Ady Endre, Ioszeff Attila, Nicolaus Lenau, Heirich Heine precum și din unii scriitori de limbă germană și maghiară din România¹³.

Ca istoric a descoperit o seamă de documente prețioase de istorie a Banatului, ele fiind izvoare neutilizate până atunci de istoriografie¹⁴. În perioada interbelică i-au apărut două volume de documente istorice: *România graiului militar* (Extras), Timișoara, Tipografia Românească, 1935 și *Date și documente bănățene (1728-1887)*, Timișoara, Tipografia Națională, 1939, cel de al doilea volum fiind lucrarea principală de istoric a lui Grigore Popiți. Ele au fost urmate de: *Ungaria subjugată (de către habsburgi): 1526-1919. Izvoare maghiare și documente inedite*, Timișoara, Editura Vrerea, 1943; *Conspectul arhivelor din Banat*, București, Tipografia Învățământului, 1950; *Actele arhivei militare. Arhivele Statului Timișoara. Indice cronologic*, vol. I (1728-1800), București, 1952; *Arhivele Statului din Timișoara. Indice cronologic*, vol. II (1801-1810), București, 1955; *Mișcări de rezistență și răzvrătire în Banat în anii 1774-1775* (Extras), București, 1957.

SIGLE

C F I, 1935 = Grigore Popiți, *Cântece din fluier*, I. Cu gravuri de Catul Bogdan, Timișoara, Editura Librăriei „Cartea Românească”, 1935.

¹² Cf. asupra volumului de memorialistică între alții: Aurel Turcuș, *Grigore Popiți, Pe cărările tinereții*, în „Orizont”, an XXX, 1979, nr. 35, p. 3 ; Brândușa Armanca, *Grigore Popiți în „Orizont”*, an XXXI, 1980, nr. 3, p.2.

¹³ Victoria I. Bite, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *op. cit.*, p. 220.

¹⁴ Cf. *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 271.

C F 1968 = Grigore Popiți, *Cântece din fluier*. Prefață de Ovidiu Papadima, București, Editura pentru Literatură, 1968.

C T = Grigore Popiți, *Pe cărările tinereții*. Prefață de Mircea Șerbănescu, Timișoara, Editura Facla, 1979.

G S T = Grigore Popiți, *Glasul sufletului și al trupului*, Timișoara, Editura Unirea Română, 1932.

*Grigore Popiți, Personality of the Letters
and of the Culture in the Banat Region*

(Abstract)

Keywords: state archives, „The Altar of the Book”, publication, modernism, folklore

This study evokes the biographical route and points out the main features of Grigore Popiți’s poetry. Thus, his triple personality reveals a poet, a scholar animating Banat’s cultural life and a man of science. Motivated by the poems’ originality, the first aspect is plainly emphasized.